

Հ. ՄԱՂԱՔՅԱՆ

ԱՐՈՏՆԵՐԻ ՅԵՎ, ԽՈՏՀԱՐՔՆԵՐԻ
Խ Ն Ա Մ Ք Ը

631
Մ-21

21 JUN 2013

04 AUG 2010

631
5-20

Հ. ՄԱՂԱՔՅԱՆ

ԱՐՈՏՆԵՐԻ ՅԵՎ, ԽՈՏՀԱՐՔՆԵՐԻ
Խ Ն Ա Մ Ք Ը

3771 1008
56058 35093

56

1984

ՅԵՐԵՎԱՆ

ԱՐՈՏՆԵՐԻ ՅԵՎ ԽՈՏՀԱՐՔՆԵՐԻ ԽՆԱՄՔԸ

Սոցիալիստական անասնապահութեան վերակառուցումը սերտորեն կապված է կերի պրոբլեմի անհապաղ լուծման հետ: Առանց կայուն կերի բաղայի, բարձր ապրանքային անասնապահությունն անիմաստ է:

Մեր անասնապահութեան սոցիալիստական բնույթը պահանջում է կերահայթայթման միջոցների ու մեթոդների վճռական վերակառուցում: Պայքարը բերքի համար, պայքարը ցանքաշրջանառութեան համար, պայքարը մարդագետիկների ու խոտհարքների յուրաքանչյուր խտրը լրիվ ու լավ ոգտագործելու համար, հանդիսանալու յի անասնապահութեան փառավոր հաղթանակի գրավական:

«Բուրձակները պիտի տիրապետեն տեխնիկային» — ահա ժողովրդական անտեսութեան սոցիալիստական վերակառուցման եզրխայի կարևորագույն լուրնգը:

Այս բրոշյուրի հիմնական նպատակն է մեր կոլտնտեսական և խորհանտեսական մասսային ոգնել՝ տիրապետելու խոտհարքների և արոտների խնամքի տեխնիկային, ոգնել կերի բնական տարածութեան խնամքի գործը դնելու պատշաճ բարձրութեան վրա և դրանով իսկ բարձրացնելու աշխատանքի վորակն ու մեծացնելու մեր անասնապահական տնտեսությունների ապրանքայնությունը:

Սորհրդային Հայաստանը, ինչպես և Անդրկովկասի մյուս հանրապետություններն աչքի յեն ընկնում բնական կերի բնագարծակ տարածություններով, ըստ վորում իրենց տարածութեան ընդարծակութեամբ գերակշռում են ամառային արոտները:

Չնայած բնական կերերի — արոտների ու խոտհարքների — լայնամալ տերիտորիաների առկայութեան, մեր անասնապահական խորհանտեսություններն ու կոլտնտեսություններն առայծմ կերերի մեծ կարիք են զգում:

Կերերի այդ կարիքն առանձնապես սուր կերպով զգացվում է ձմեռը՝ մսուրային պահվածքի շրջանում, յերբ տնտեսութեան մեջ խոտի պակասութեան հետևանքով ուժեղ չափով ընկնում է

Պատ. խմբագր.՝ Մ. Իսահակյան
Թարգմ.՝ Վ. Բարսյան
Մտնորդի՝ Լ. Այվազյան և Մ. Փանազան
Հանձնվել է տպագրութեան 1934 թ. մարտի 3-ին.
Մատրատրվել է տպագրելու 1934 թ. մարտի 12-ին.
Չլավելիա № 176 Տիրաժ 2000 Պատվեր № 100
Մեկ տպագր. Թիքթում 76,800 ապ. նր.

ՅԵՐԵՎԱՆ, ԳՅՈՒՂԱՐԱՏԻ ՅՊԱՐԱՆ, ՆԱԼԲԱՆԳՅԱՆ ՅՕ

տաժարի արդյունավետութիւնը, վատանում և նրա առողջութիւնը և հաճախ պատճառ դառնում տաժարի մեծ թվով սասկումներէ: Մեր տնտեսութիւններում խոտի պահասը բացառըրվում է վնչ միայն խոտհարքների տարածութիւնների պակասութեամբ, այլ բնական խոտհարքներից համեմատաբար վատորակ խոտ ստացվելու հետ, նաև քիչ բերքատուութեամբ:

Մեր տնտեսութիւններում արոտային կերի քանակն ամենուրեք նույնպես վերին աստիճանի սահմանափակ է: Թեև մեր տնտեսութիւններն ոգտագործում են հսկայական տարածութիւններով արոտներ, վորպես ամարային բնական արոտներ և այլն, այնուամենայնիվ կարելի չէ ասել, վոր շատ տնտեսութիւններ, թեև շատ արոտներ ունեն, սակայն արոտային կերը քիչ է: Այսպիսով Խ. Հայաստանի խոտհարքների և արոտների այժմյան վիճակը չի կարելի բավարար համարել: Նրանց այդպիսի դրութեան պլանավոր պատճառներն են.— մարգագետինների անսխտեմ ու անկանոն ոգտագործումը և մարգագետինների խնամքի ու բարելավման միջոցների սխտեմատիկ կիրառման բացակայութիւնը: Սակայն Խ. Հայաստանի բնական խոտհարքներն ու արոտներն իրենց բնութիւնով լավորակ են և խնամքի ու բարելավման անհրաժեշտ միջոցների կիրառումից հետո, նրանք կարող են շատ ուժեղ կերպով բարձրացնել իրենց արդյունավետութիւնը և խոտի վորակը:

Բնական յուրաքանչյուր խոտհարք կամ արոտատեղ ժամանակի ընթացքում սկսում է աստիճանաբար վատանար: Մարգագետնի բոլոր խոտերն իրենց սնունդի անհրաժեշտ մասն արմատների միջոցով ստանում են հողից: Տնտեսական ոգտագործման միջոցով մենք ամեն տարի մարգագետիններից հավաքում ենք խոտը կամ վեր ենք ածում արոտավայրի:

Այսպիսով, մենք ամեն տարի արոտների հողում պակսեցնում ենք սննդարար նյութերի քանակը,— այլ կերպ ասած՝ հողը հյուժում ենք: Ի հարկե, մարգագետնի հողի հյուժումը կանխել կարելի չէ համապատասխան պարարտացումով, սակայն բոլորին էլ հայտնի չէ, վոր տնտեսութիւններում այդ միջոցառումը բոլորովին չի կիրառվում, վորովհետև մեզ մոտ մարգագետինների վրա նայում են վորպես մի հողատեսքի, վորը հնարավորութիւն է տալիս նրանից այս կամ այն ձևով կեր ստանար, իսկ ինքը վոչնչի կարեք չի դրում: Այսպիսով, մարգագետինների վատա-

նայու, վիչանայու պատճառներից մեկը— նրա հողի աստիճանական հյուժումն է:

Կերի տեսակետից մարգագետնային արժեքավոր խոտերը կարող են լավ զարգանալ միայն բավականաչափ փխրուն հողերում, վորոնց մեջ բույսերի արմատները, ինչպես նաև շուրն ու ողը, հեշտութեամբ են թափանցում: Սակայն ժամանակի ընթացքում մարգագետինների խոտերը փարթամ զարգանալով, հողում ստեղծում են արմատների և վերարմատների խիտ ցանց, վորոնք տարիների ընթացքում ավելի ու ավելի յեն խոտանում և, վերջապես, կազմում են մարգագետիններին յուրահատուկ հիմի համատարած շերտ: Նրա հետևանքով մարգագետնի հողն ուժեղ կերպով պնդանում է, հիմը պահում է ավելորդ խոնավութիւնն ու խանդարում է հողի մեջ բավականաչափ ու թափանցելուն: Մարգագետնի հողում արժեքավոր կերաբույսերի կյանքի համար կազմված են ֆլասակար նյութեր (որդանական թթուներ), և դրա համար էլ նրանք սկսում են դուրս մղվել մարգագետնի խոտերի շարքից, փոխարինվելով ավելի քիչ պահանջկոտ և տնտեսական տեսակետից ավելի քիչ արժեքավոր բույսերով: Այսպիսով, մարգագետինների վատ աճելու մյուս պատճառը— մարգագետնի հողի հողի պնդանալն է և վորպես դրա հետևանք՝ հողի աստիճանաբար ճահճացում, թթվում և ողի ռեժիմի վատացում:

Մարգագետինների վատացման այս բնական պրոցեսն ավելի չէ արագացվում մարդու կողմից մարգագետինները վատ ու անշնորհք ոգտագործելու հետևանքով: Մարգագետիններին մեծապես ֆլասում է տաժարի անժամանակ արածեցումը: Մարգագետիններում վաղ գարնանը և ուշ աշնանը տաժար արածեցնելն ավելի չէ պնդացնում հողը, նպաստում է նրա մեջ ողի պակասելուն, նրա մակերևույթի վրա ջրի կանգնելուն, հողակուլայների կոճղների և մամուռի կաղմվելուն: Նրա հետևանքով խիստ փոխվում է մարգագետնային խոտակաղմն ու դրա հետ միասին վորակապես վատանում ու քանակապես պակասում է մարգագետինների վերերկրյա բուսականութիւնը:

Մեր խոտհարքներին մեծ ֆլաս է պատճառում ուշ խոտհոլենձը, այսինքն՝ ուշացած խոտահավաքը: Ուշացած հնձի գեղքում կերի տեսակետից անարժեք, թունավոր խոտերն ու մոլխոտերն արդեն հասունացած են լինում, նրանք սերմակալում են և տարեց-տարի մարգագետիններում, ի հաշիվ արժեքավոր

կերբի, բազմանում են մտախոտերը և անցանկալի ու վնասակար խոտերը:

Արոտավայրերը տավարով շատ ծանրաբեռնելը և վոչ կանոնավոր ոգտագործելն ուժեղ թափով արագացնում և նրանց վատացումը:

Այսպիսով, անուցիտնալ ոգտադործման հետեանքով, մեր ամառային արոտների ու խոտհարքների այժմյան դրությունը չի համապատասխանում նրանց բնական հատկություններին, դրա համար ել մեր մարդագետինները քիչ արգյունավիտ են, իսկ շատ շրջաններում՝ բոլորովին անպետք:

Ռացիոնալ կերպով կազմակերպված սոցիալիստական տընտեսությունները — խորհրատեսություններն ու կոլտնտեսությունները, — ի հարկե մարդագետինների այդպիսի դրության հետ հաշտվել չեն կարող և դրա համար ել խիստ այտասերված մեր բնական մարդագետինների ահազին տարածությունները բարելավում են համապատասխան միջոցների կիրառումով:

Այդ պատճառով բնական մարդագետինները պահանջում են պատշաճ և համապատասխան մշտակալան խնամք: Յեթե մարդագետինների խնամքի համար բոլոր անհրաժեշտ տեխնիկական միջոցները ճիշտ կիրառվում են, — ասլա արոտներն ու խոտհարքները յերկար ժամանակ պահպանում են իրենց արտադրողականությունը և կերի տեսակետից խոտի վորակը: Հսկանակ դեպքում, ինչպես վերը տեսանք, բնականորեն բարելավվող մարդագետիններն արագորեն այրասերվում են ու վիշնում: Մարդագետինների վորակական ու քանակական արտադրողականությունն առանձնապես բնկնում է, նրանց անկանոն սպառողծելու հետեվանքով (տավարով չափազանց ծանրաբեռնել, անկանոն արածեցում, խոտի ուշ հունձ և այլն): Ուստի մարդագետինների արգյունավիտությունը բարձրացնելու համար, անհրաժեշտ է նրանց կանոնավոր ոգտագործել և խնամքի անհրաժեշտ միջոցներ կիրառել:

Ինչպես խոտհարքների, նույնպես և արոտային մարդագետինների, կանոնավոր ոգտագործման յեղանակները քննության են առնված ուրիշ զրքույկներում: Այս զրքույկում սրվում են մարդագետինների սոցիոնալ խնամքի անհրաժեշտ միջոցները:

Սոտհարքների և արոտային մարդագետինների խնամքի հիմնական միջոցները հետևյալներն են — 1. Թմբերի, կոճղների վոչնչացում, 2. մտախոտերի և թունավոր բուսականության

վոչնչացում, 3. քարերի հալաքում, 4. մարդագետինի փոցխում, 5. ցաքանելը, 6. պարարտացում, 7. կենդանիների կրկողանքի հավասարեցում, 8. խոտեր ցանել:

Մի քանի մարդագետինների նկատմամբ անհրաժեշտ է հոդ տանել նաև մարդագետնային հոդի անհրաժեշտ խոնավության կանոնավորման մասին:

ՄԱՐԳԱԳԵՏԻՆՆԵՐՈՒՄ ԹՄԲԵՐԻ, ԿՈՃԼԵՐԻ ՎՈՉՆՉԱՑՆԵԼԸ

Շատ հաճախ մեր բնական մարդագետիններում նկատվում է ուժեղ թմբակալում, վորք շատ տեղերում հետեանք է նրանց անկանոն ոգտագործման: Վաղ պարնան և ուշ աշնանը, յերբ մարդագետինների հոդը խոնավ է ու կահուղ, արածող տավարը սրողում է բազմաթիվ արահեկաներ, վորոնք տարեց-տարի ավելի ու ավելի խորանում են: Տավարի արորած այդպիսի ճանապարհներում կազմվում են թմբեր: Այդ ըստ յերկարության և սովորաբար ավելի կամ պակաս չափով հարթ մակերեսով, դուրս բնկած թմբերը շատ բնորոշ են մեր անժամանակ արածեցված մարդագետիններում:

Համեմատաբար չոր մարդագետիններում շատ հաճախ պատահում են վոչ բարձր թմբեր, վորոնք կազմված են մըջնաբեռների կամ մկնաբեռների վրա: Այդ թմբերը հողոտ են և համեմատաբար փափուկ: Շատ հաճախ մեր մարդագետիններում պատահում են խտաթուփ կանաչներից և բոշխից կազմված թմբեր:

Այդպիսի թմբերը շատ խիտ են լինում և հաճախ շատ մեծ: Չհավաքված խոտերը նույնպես կարող են մամուռով ծածկվել և թմբեր կազմել:

Վերը թված բոլոր տեսակի թմբերը մարդագետիններին մեծ վնաս են տալիս: Իրանք մակերևութային շրերի լճանալու համար բարեհաջող պայմաններ են ստեղծում, հետեապես և մարդագետինների ճանճացման ու խոտի վորակի վատացման պատճառ հանդիսանում: Բացի դրանից, նրանք մեծ չափերով կրճատում են մարդագետինների ոգտակար տարածությունը և խոչնդոտ հանդիսանում մարդագետինների աշխատանքների մեքենայացմանը, վորով և ուշացնում ու թանդացնում են խոտհարքի աշխատանքները: Ուստի մեր մարդագետիններում հողաթմբերի վոչնչացումը, թեև պատկանում է մեր մարդագետինների բարելավման ու խնամքին վերաբերող պարզ աշխատանքների շարքին, բայց և այնպես անհրաժեշտ ու անհետաձգելի աշխատանք է:

Մարգագետիններում թմբերը վոչնչացվում են ձեռքով կամ հատուկ թմբակորիչ մեքենաներով: Կան մի քանի սիստեմների թմբակորիչներ. սակայն դրանք բոլորն էլ վատ են աշխատում: Մեծ թմբերը նրանք վատ են կտրում, փոքրերը թողնում են կամ վերեկից կտրում միայն: Դրա համար թմբերի ձեռքով (տրորելով, բահով, թորելով, բրիչով) վոչնչացնելը շատ ավելի արդյունավետ է: Վոչ մամուկալած քարերի և այլ բուսականության հետեանքով կազմված թմբերն անպայման ձեռքով պիտի վոչնչացնել: Բուսական ծաղուցն ունեցող մրջնաբները, մկնաբները և վատ արածեցման հետեանքով թմբերը հեշտությամբ վոչնչացվում են ֆրեզերներով կամ Ռանդելի ծանր սկավառակավոր փոցխերով:

Քանդած թմբերը մանրացվում են և ոգտագործվում մարգագետիններում գոյություն ունեցող անհարթությունները (փոսեր, խանդակներ և այլն) լցնելու համար: Քանդած բուսածրերն ոգտագործում են պարարտացնելու համար: Այդ բուսածրերը հետո չորացնում են, այրում և մոխիրը նույնպես ոգտագործում մարգագետինները պարարտացնելու համար:

Մեկ հեկտարի թմբերը վոչնչացնելու համար, նայած նրանց քանակին ու բնույթին,—պահանջվում է 3—6 բանվորական օր:

ՄՈԼԱԽՈՏԵՐԻ ՅԵՎ ԹՈՒՆԱՎՈՐ ԲՈՒՍԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՎՈՉՆՉԱՑՆԵԼԸ

Մարգագետինների կարևոր խնամքը—մոլախոտերի և թուխավոր բուսականության դեմ սիստեմատիկորեն պայքարելն է: Մարգագետիններում մոլախոտերը խոչնդոտ են հանդիսանում կերի տեսակետից արժեքավոր մարգագետնային խոտերի զարգացմանը, փչացնում են ստացված խոտի վորակը՝ դարձնելով նրան կոպիտ ու նվազ սննդավոր, կամ տավարի համար վտանգավոր են մոլախոտերի շատ տեսակները, վորոնք առաջացնում են փորլույծ, արյունամեղում և հաճախ նույնիսկ նրանց ստակելու պատճառ հանդիսանում: Մոլախոտերի մի քանի տեսակները փչացնում են կաթնամթերքների վորակը, նրանց հաղորդելով անդուրեկան համ կամ հոտ:

Մարգագետիններում յերևացող մոլախոտերն արագորեն աճում են, տարածվում և խեղդում են արժեքավոր կերախոտերը: Մարգագետիններում խոշոր չափերով դարգանում են փնջաբույսերը, վորոնք անցնելով հողի մեջ, մեքենայորեն փլասում են կենդանիներ

րի աղետամոքսային տրակտը, իսկ արտոններում՝ տավարը նրանց բոլորովին չի ուտում: Դրանք տարեց-տարի աճելով ու տարածվելով, արտոններում ահագին տարածություններ են դրավում ու գցում են արտոի վորակը: Այլազան խոտերի կոպիտ ներկայացուցիչներն արժեքավոր կերախոտերից տարածություններ խլելով, իրենք տալիս են կոպիտ, կոշտ և նվազ սննդավոր խոտ:

Բոլոր ասածներից հետևում է, վոր մոլախոտերի վոչնչացումը նույնպես հանդիսանում է բնական մարգագետինները բարելավելու պարզ միջոցառումներից մեկը: Մոլախոտերի դեմ սիստեմատիկորեն պայքարելը հանդիսանում է մարգագետինների խնամքի անհրաժեշտ միջոց: Շատ շրջաններում, խիստ մոլախոտաված մարգագետիններում այդ միջոցը մարգագետինների արտադրողականությունը կարող է բարձրացնել մինչև 30—50%:

Մարգագետիններում մոլախոտերը բազմանում են սերմերով կամ թե ընձյուղներով: Քանի վոր մոլախոտերի բազմացող օրգաններն արտաքին անբարենպաստ պայմանների նկատմամբ շատ դիմացկուն են, ուստի նրանց դեմ պայքարը պիտի լինի մշտական—մարգագետիններից ոգտվելու և նրանց վեզետացիայի ամբողջ ժամանակաշրջանում: Սերմերով բազմացող մոլախոտերի դեմ անմիջական պայքարը եֆեկտավոր կլինի այն դեպքում միայն, յեթե այն տարվի ամբողջ շրջանում, մարգագետնային ամբողջ տարածության վրա: Մարգագետնի առանձին մասերում մոլախոտերի վոչնչացումն առանձին, աչքի ընկնող ոգուտ չի տա, վորովհետև քամիները, ջուրը և անասունները շրջակայքից կարող են բերել այդ սերմերը և նորից ցանել արդեն իսկ մաքրած մասերում:

Սերմերով բազմացող մոլախոտերի դեմ պայքարելու գլխավոր միջոցը՝ հնձելն է մինչև նրանց սերմերի նորմալ հատունանալը: Թեթե այդպես մոլախոտաված մարգագետիններում մի քանի տարի շարունակ մոլախոտերը հնձվում են շատ, ապա կարելի յե բոլորովին ազատվել այդ մարգագետինների համար միանգամայն անցանկալի մոլախոտերից:

Առանձնապես դժվար է պայքարել մարգագետինների այն մոլախոտերի դեմ, վորոնք բազմանում են վոչ թե սերմերով, այլ ընձյուղներով (կոճղարմատներով, պալարներով, սոխարմատներով): Այս մոլախոտերի մեջ հաճախ պատահում են խիստ թուխավոր խոտեր, վորոնք շատ հաճախ անասունների օտակումների պատճառ են հանդիսանում: Պայքարն այդ մոլախոտերի դեմ,

նրանց մասսայական զարգացման դեպքում՝ հաճախակի շատ ցածրից հնձելն է, վորը թուլացնում է նրանց վերանորոգվելը: Մարզագետիններում նրանց քիչ չափերով տարածված լինելու դեպքում, նրանց դեմ անմիջականորեն պիտի պայքարել բահերով՝ փորելով կամ արմատահան անելով:

Պիտի հիշել, վոր մոլախոտերը պիտի վոչնչացնել մինչև նրանց սերմակալելը: Արմատախիլ արած և հնձած բոլոր մոլախոտերը պիտի հավաքել ու մարզագետիններից դուրս տանել: Այն բոլոր վայրերում, վորտեղ մարզագետիններում շատ ուժեղ տարածված է սակավարժեք բուսականութուն, անհրաժեշտ է մտածել խոտասերմեր ցանելու միջոցով արհեստական նոր մարզագետին ստեղծելու մասին:

Ամբողջ շրջանի սահմաններում կամ մարզագետնային խոշոր մասսիվում մոլախոտերի դեմ միայն կոլեկտիվ պայքարն իր նպատակին կհասնի և այդ տեսակետից սոցիալիստական սեկտորի մեր խոշոր տնտեսութունները բոլոր հնարավորութուններն ունեն պլանային աշխատանքների միջոցով վոչնչացնելու մարզագետինների սակավարժեք ու փլասակար բուսականութունը:

ՄԱՐԳԱԳԵՏԻՆՆԵՐԸ ՔԱՐԵՐԻՑ ՄԱՔՐԵԼԸ

Մեր բնական արոտների մեծագույն մասը խիստ քարքարոտ է: Խ. Հայաստանի մի քանի շրջանների մարզագետինների ընդհանուր տարածության 80 և ավելի տոկոսը կազմում են քարերը: Մարզագետիններից քարերը հավաքելն ու հեռացնելը— մարզագետինների բարելավման ու խնամքի անհրաժեշտ, պարզ ձեռնարկումներից մեկն է: Բացի նրանից, վոր քարերը կրճատում են մարզագետինների ոգտակար տարածութունը, միևնույն ժամանակ հանդիսանում են վորպես մոլախոտերի տարածման ոջախներ և մամուռով ծածկվելով՝ մարզագետիններում թմբեր են առաջացնում:

Քարերի հավաքելն առանձնապես կարևոր նշանակութուն ունի մարզագետինները վորպես խոտհարք ոգտագործելու դեպքում, վորովհետև մեծ քանակությամբ քարերը լուրջ խոչնդոտ են հանդիսանում խոտհարքի աշխատանքները մեքենայացման լինթարկելու համար:

Քարերը կարելի է հավաքել տարվա բոլոր յեղանակներին:

Քիչ քանակության քարերը ձեռքով են հավաքում: Մեկ հեկտ. քարերը հավաքելու համար կպահանջվի 1—3 որ:

Մեծ քարերը, վորոնց տեղափոխելը դժվար է, կարելի է հեռացնել յերկու ձևով.— 1. պայթեցնելով մանրացնել ու սպաստանել, 2. թաղելով նույն տեղում, — մարզագետնում: Այդ դեպքում՝ այդ մեծ քարերի կողքին խոր փոս են փորում, նրանց գլորում—գցում են փոսի մեջ և հողով ծածկում:

Քարեր հավաքելու բոլոր դեպքերում պիտի լավ հիշել, վոր լեռների լանջերից (մանավանդ ուղորդ, դիք) կարելի է հավաքել միայն հողի յերեսի քարերը: Իսկ այն քարերը, մանավանդ խոշորները, վորոնք մեծ մասով արդեն թաղված են հողի մեջ և վորոնց հավաքելու համար լանջերում պահանջվում է հողը փորել, — վոչ մի դեպքում չպիտի հավաքել: Սա բացատրվում է նրանով, վոր լեռների լանջերում, քարերի հանած տեղերը հողը լանջերից հոսող ջրերի հետևանքով ուժեղ կերպով լվացվում է, և տարիների ընթացքում մարզագետնային այդպիսի լանջերը կարող են զրկվել թե հողից և թե բուսականութունից:

Մարզագետիններից հավաքած քարերը, յեթե մոտակայքում կան բնական մեծ չնգրներ, կարող են փոխադրվել այստեղ, կամ թե չե նրանց կարելի է հավաքել մարզագետնի ավելի քարքարոտ տեղերը և ամուր կույտեր կազմել: Մարզագետիններից հավաքած քարերը կարելի է գործադրել նաև անասունների համար թեք ու վտանգավոր լանջերը ցանկապատելու համար, այլև լանջերի վրա առաջացած փոսերն ու ձորակները լցնել:

ՄԱՐԳԱԳԵՏՆԻ ՓՈՑԻԵԼԸ

Մարզագետնի խնամքի անհրաժեշտ միջոցներից մեկը—յուրաքանչյուր տարի փոցխելն է: Փոցխելու նպատակն է հեշտացնել ողի և ջրի հողի մեջ թափանցելը, արագացնել բուսահողի քայքայումը, մարզագետնից հեռացնել խոտերի մնած ցողուններն ու տերևները, վորոնք դժվարացնում են բույսերի նոր ընձյուղները վերանորոգումն ու զարգացումը: Պիտի փոցխել յուրաքանչյուր հնձից և անասունների արածեցումը վերջանալուց հետո: Կարելի է փոցխել նաև յուրաքանչյուր գարնանը: Փոցխում են կամ մարզագետնային հատուկ փոցխերով, կամ զիգ-լուս փոցխերով, և կամ սովորական յերկաթյա փոցխերով՝ վրան քարեր դնելով: Դաշտային, սովորական փոցխերը մարզագետնի-

ներում վատ են աշխատում, ուստի պիտի աշխատել մեր խորհրտնախորհրդաններում ու կոլտնտեսություններում մարդագետներին փոցխեր դորձողը (Լաակե, Աուրասա, Ռազակի և այլն): Լաակե տիպի մարդագետներին փոցխի կառուցվածքի առանձնահատկությունն այն է, վոր ամբողջ փոցխը կազմված է շարժական առանձին ողակներից, այնպես վոր յուրաքանչյուր ողակը, նայած մարդագետնի մակերևույթին, կարող է բարձրանալ և իջնել: Իջնելիս ողակն իր կարճ, բութ ատամներով խփում է ձիմերին և կտրող ազդեցություն անում:

Պոկվում են թույլ արմատակալած մամուռներն ու խոտերը: Ընդհանրապես խոտերը կտրվելուց վախենալու կարիք չկա: Փոցխելուց հետո նրանց անուշ ու թեղանում է: Պոկված մամուռներն ու խոտերը պիտի կույտեր անել, մարդագետնից դուրս տանել, չորացնելուց հետո այրել, իսկ մոխիրը ցրել մարդագետնի վրա: Մարդագետնիները բարելավելու նպատակով պիտի փոցխել 2—4 հետքով:

Ճիմի հաստ շերտ և խոտերի մեջ գերակշռող խտաթուփ բույսեր կամ բոշխ ունեցող հին մարդագետնիների փոցխումը խտախաղմի նկատելի բարելավում չի առաջացնում: Այդպիսի մարդագետնիներում, փոցխումը, վորպես խնամքի միջոց կիրառելը—անօգուտ է, փոցխումը լավ հետևանք է տալիս այն մարդագետնիներում, վորոնց խոտերի մեջ գերակշռում են ցանցաթուփ բույսերը կամ այլբույսերը:

ՄԱՐԳԱԳԵՏԻՆՆԵՐԻ ՏԱՓԱՆԵԼԸ

Մթնոլորտային տեղումներով վոչ այնքան առատ վայրերի մարդագետնիների տափանելը հանդիսանում է մարդագետնի խնամքի անհրաժեշտ միջոցներից մեկը:

Բացի դրանից, այս միջոցը լավ է ազդում թույլ ձիմով ծածկված և փուխը հողերի վրա: Տափանելը նպաստում է հողի վերին շերտի խոնավության բարձրացմանը, խտացնում է հողը, վորն այնքան կարևոր է փափուկ հողերում անասունների արածելու գեպում: Տափանելը բույսերին պաշտպանում է սառչելուց և արմատների կարտվելուց, վոր տեղի յե ունենում փոփոխակիցուրտ ու տաքից:

Պիտի տափանել վաղ դարնանը—ծանր տափանով, մինչև

բույսերի աճելը: Տափանները կարող են լինել տարբեր կառուցվածքի, սակայն հիմնականում նրանք պիտի կառուցված լինեն այնպես, վոր ըստ ցանկություն կարելի լինի փոխել նրանց ծանրությունը:

ՄԱՐԳԱԳԵՏՆԻ ՊԱՐԱՐՏԱՅՆԵԼԸ

Մարդագետնի խնամքի հիմնական ձեռնարկումներից մեկը—նրա պարարտացման կանոնավոր կազմակերպումն է: Պարարտացումը հանդիսանում է արտաների ու խոտհարքների արդյունավետությունը, ինչպես նաև ըստ հնարավորին նրանց յերկար ժամանակ լավ վիճակում պահպանելու գլխավոր միջոցը:

Բացի այսպես կոչված հիմնական պարարտացումից, վորը մտցվում է մարդագետնիների բարելավման գեպում, մարդագետնիները կարիք են դրում ամեն տարի պարարտացնելու, փոխհատուցելու անդանյութերի քանակը, վորպիսիք, կանաչ կերի միջոցով վերցվում է մարդագետնիներից: Մարդագետնիները կարելի յե պարարտացնել ինչպես հանքային, նույնպես և որդանակա պարարտանյութերով: Մարդագետնիները պարարտացնելիս լայնորեն կիրառվում են ազոտով հարուստ պարարտանյութեր: Դա բացատրվում է նրանով, վոր մարդագետնիների խոտերը դեպի ազոտական պարարտացումներն ավելի զգայուն են ու պահանջկոտ: Մարդագետնիներում ազոտը մեծացնում է լորագգի և արժեքավոր բուսականությունից տոկոսային բովանդակությունը և նպաստում է սպիտակուցային նյութերի կուտակմանը, վորի շնորհիվ լավ արտում արածող տավարը կարիք չի դրում լրացուցիչ ուժեղ (սպիտակուցային) կերի: Բացի դրանից, ազոտական պարարտացումը բարձրացնում է մարդագետնի արդյունավետությունը և խոտը հնձելուց հետո խթանում է նրա աճմանը:

Խ. Հայաստանի պայմաններում ազոտական պարարտացումներից ամենից շատ մեծ նշանակություն ունի կայքիում-ցիանամիդը, վորը գործարանային միջոցով պատրաստվում է Ղարաքիլիսայում: Ցիանամիդն իր մեջ պարունակում է մինչև 20% ազոտ և շատ լավ ազդում է կավային հողերի վրա: Այն չի կարելի գործադրել խոնավ ու ճահճոտ թթու հողերում, վորովհետև այդ պայմաններում կարող են բույսերի վրա վատ ազդող թունավոր միացումներ առաջանալ:

Ցիանամիդով պիտի պարարտացնել բույսերի վեգետացիան

սկսվելուց 1¹/₂—2 շաբաթ առաջ, վորովհետև արդեն բուսած, վե-
գետացիան սկսած բուսականությունը նրանով պարարտացնելիս,
ուժեղ կերպով այրվում են բույսերի տերևները: Յիսնամիդը
մացնելիս անմիջապես փոցխով 8—10 սանտ. խորությամբ հողի
տակը են անում: Մի հեկտարին մտցնում են 0,8—1 ցենտ.: Մարգա-
գետինները բարելավելու համար հեկտարին կարելի յե մտցնել
1¹/₄—2 ցենտ.:

Մարգագետնի համար լավ պարարտանյութ ե համարվում
վառարանի մոխիրը, վորը միջին հաշվով պարունակում ե մինչև
10⁰/₀ կալի և վորոշ քանակությամբ ֆոսֆոր ու կալցիում: Մար-
գագետիններում մոխիրը նպաստում ե մամուռի վոչնչացմանը և,
զագետիններում մոխիրը խոտերի, թուլացնում ե թթու խոտե-
րի հաշիվ արժեքավոր կերախոտերի, թուլացնում ե թթու խոտե-
րի (բոշխ) աճումը: Հետևապես, մոխիրը, բացի բերքը մեծացնե-
լուց, բարձրացնում ե նաև ստացվող խոտի վորակը: Մոխիրը
պիտի մտցնել գարնանը կամ աշնանը՝ հեկտ. 5—7 ցենտ.: Մար-
գագետինները բարելավելու դեպքում հեկտ. կարելի յե մտցնել
մինչև 10 ցենտ.: Մոխիրը մարգագետնի վրա շող են տալիս հա-
վասար շերտով և հետո յերկու ձեռքով փոցխում են: Մոխիրը
վորպես պարարտացում ներգործում ե դանդաղ և խոտերի վրա
նրա ազդեցությունը տևում ե 2—3 տարի: Բաց ողում, անձրևի,
չորեանի տակ պահելու դեպքում, մոխիրը կորցնում ե իր մեջ պա-
րունակող շատ սննդանյութեր, ըստ վորում կորցնում ե նաև իր
տնտեսական արժեքը: Դրա համար ել խորհանտեսություններում
և կոլտնտեսություններում անհրաժեշտ ե այն խնամքով պահել:

Մոխիրը պիտի պահել անձրևից, ձյունից ապահով չոր տե-
ղում: Մոխիրը պահելու համար անհրաժեշտ ե ծածկ շինել:
Որգանական պարարտացումներից մարգագետնային լավ
պարարտանյութ են համարվում գոմաղըն ու գոմաղբահյութը:
Գոմաղբը հանդիսանում ե լրիվ պարարտանյութ, վորն իր մեջ
պարունակում ե բույսի համար անհրաժեշտ բոլոր սննդանյութե-
րը: Բայց գոմաղըն ամենից շատ իր մեջ պարունակում ե ազոտ,
դրա համար ել այն միևնույն ժամանակ համարվում ե ազոտա-
կան պարարտացում: Տնտեսության մեջ լավ գոմաղբ ստանալը
պայմանավորված ե նրա պահելուց: Վատ պահելու դեպքում (բաց
ողում) գոմաղբը կորցնում ե շատ սննդանյութեր և՛ հողի մեջ
մացնելիս, բուսականության վրա ուժեղ ազդեցություն չի անում:
Սոցիալիստական տնտեսություններում գոմաղբը պիտի պահել
հատուկ գոմաղբապահեստներում. գոմաղբը հողին կարելի յե տալ

վաղ գարնանը (կամ աշնանը): Գոմաղբը հավասար կերպով շող
են տալիս մարգագետնի յերեսը և հետո մարգագետնային ծանր,
կամ ավելի լավ ե՛ սկսվառակավոր փոցխով փոցխում են: Յուրա-
քանչյուր մարգագետին անհրաժեշտ ե ժամանակ առ ժամանակ
գոմաղբով պարարտացնել: Առանձնապես դրա կարիքն ողում են
բուսահողով աղքատ մարգագետինների հողերը: Մարգագետիննե-
րում գոմաղբի ազդեցությունը տևում ե 3—4 տարի:

Յուրաքանչյուր անգամ պարարտացնելիս, առաջարկվում ե
մտցնել 100—200 ցենտ. գոմաղբ (աղքատ հողերում շատ, հա-
րուստ հողերում քիչ): Մարգագետինները բարելավելու դեպքում
կարելի յե մտցնել մինչև 300 ցենտ.:

Գոմաղբահյութը—մարգագետնային հրաշալի տիպիկ պա-
րարտացում ե: Գոմաղբահյութը զլխավորապես ստացվում ե
գյուղատնտեսական անասունների մեղից և առավելապես ազո-
տական ու կալիական պարարտանյութ ե: Գոմաղբահյութն ու-
ժեղ պարարտանյութ ե և իր մեջ պարունակում ե բույսերի ար-
մատներին մատչելի ձևով բոլոր սննդանյութերը: Մակայն վատ
պահելու դեպքում (բաց ողում) նա կորցնում ե շատ սննդա-
նյութեր: Դրանից խուսափելու համար գոմաղբահյութը պիտի
պահել հատուկ գոմաղբահյութանոցներում, թարմ ողի ազդեցու-
թյունից հեռու:

Գոմաղբահյութը մարգագետին են տեղափոխում հատուկ
տակառներով: Տակառներից գոմաղբահյութը պիտի բաց թողնել
ուղղակի մարգագետնի մակերևույթի վրա:

Ամենից լավ ե գոմաղբահյութը մտցնել հանդարտ, քամի
չեղած և ամպամած յեղանակին: Գոմաղբահյութը մտցնելու ամե-
նալավ ժամանակը—գարունն ե, մինչև մարգագետնային բուսա-
կանության աճելն սկսվելը: Գոմաղբահյութն այնքան ուժեղ պա-
րարտացում ե, վոր մաքուր ձևով այն նույնիսկ վստասկար ե:
Դրա համար անհրաժեշտ ե նրան կիսով չափ կամ յերկու յեր-
րորդով ջուր խառնել: Մեկ դույլ գոմաղբահյութին անհրաժեշտ ե
խառնել մեկ, կամ ավելի լավ ե՛ յերկու դույլ ջուր: Յեթե այդ
բանը չարվի, ապա բույսերը «կայրվեն», այսինքն՝ կդեղնեն ու
կվոչնչանան: Մարգագետինները գոմաղբահյութով պարարտաց-
նել կարելի յե նաև խոտհարքից հետո: Մարգագետնի մի հեկտա-
րին ջրախառն գոմաղբահյութ պահանջվում ե 20—30 տոնն.

ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԻ ԿՂԿՂԱՆՔԻ ՀԱՎԱՍԱՐԵՑՆԵԼԸ

Այն արտաներն ու խոտհարքները, վորոնք դարնան ու ամբանն ոգտագործվում են անասունների արածեցման համար, բացի վերը նշված խնամքի միջոցներից, պիտի հավասարեցնել նաև այնտեղ անասունների թողած կղկղանքը: Մարգագետնում յերկար մնացած կղկղանքը վրատ և ազդում խոտակազմի վրա, վորովհետև կղկղանքի տեղերը ծածկվում են կոպիտ, սակավ սննդարար (հաճախ նույնիսկ տավարի համար ֆլասակար) բուսականությամբ, կամ թե չե՞ ուժեղ զարգացող խոտերով, վորոնց, տավարն արածեցնելիս, չի ուտում: Այսպիսով, արտաների տարածության մի նշանակալից մասն անոգտագործելի յե մնում:

Իրանից խուսափելու համար, անհրաժեշտ և անասունների կղկղանքն ամբողջ մարգագետնի վրա խնամքով շաղ տալ, ոգտագործելով այն վորպես բնական պարարտացում:

Իր ժամանակին այդ աշխատանքը կատարելու վրա պիտի ամենալուրջ ուշադրություն դարձնել: Այդ աշխատանքը պիտի կատարել ամառ արտամասում տավարի արածեցումը վերջանալուց առնվազն 1—2 որ հետո: Կղկղանքի հավասարաչափ բաշխումը յունաքանչյուր արածեցնելուց հետո կատարում են սովորական թեթեւ ճիգով փոցելի հետևի մասով, կամ ձեռքի փոցելիերով ու թորխերով:

Հավասարեցնել կարելի յենաև յերկաթյա քրշակներով: Զիգոզագածև շուռ աված յերկաթյա ձողերից այդպիսի քրշակներ կարելի յե պատրաստել յուրաքանչյուր տնտեսության մեջ: Յեթե տավարն ինչ-ինչ պատճառներով յերկար և մնում միևնույն արտամասում, ապա այդ աշխատանքը պիտի կատարել, չսպասելով արածեցնելը վերջանալուն, այսինքն տավարը մի ուրիշ արտամաս տեղափոխվելուն:

ՄԱՐԳԱԳԵՏԻՆՆԵՐՈՒՄ ԽՈՍԱՍԵՐՄԵՐ ՑԱՆԵԼԸ

Բնական մարգագետինների խոտակազմը լավացնելու համար անհրաժեշտ և յերբեմն յերբեմն այնտեղ կուլտուրական խոտասերմեր ցանել: Ճանելն առանձնապես անհրաժեշտ և այն ժամանակ, յերբ այս կամ այն պատճառով մարգագետնի բնական խոտակազմն սկսում և նոսրանալ, ճանելու համար կարելի յե կազմել 3 կամ 5 տեսակ խոտասերմերի խառնուրդ: Առանուրդն ամենից լավ և կազմել այնպես, վոր թիթեռնածաղիկ բույսերի

քանակը խառնուրդի մեջ կազմի 60—70 տոկոս, իսկ հացազգիներինը՝ 30—40 տոկոս:

Յեթե մարգագետինը բարելավվում և զլխավորապես խոտհարքային ոգտագործման համար, ապա խառնուրդում պիտի գերակշռեն բարձր աճող, յերկար, լավ տերևակալվող ցողուն ունեցող բույսերը: Իսկ յեթե այն պիտի ոգտագործվի վորպես խոտ, ապա խառնուրդը կազմում են ցածր աճող արոտային բույսերից:

Մարգագետիններում ցանելու համար անհրաժեշտ սերմերը խորհոտնտեսություններն ու կուլտնտեսությունները կարող են հավաքել խոտհարքների և արտաների վայրի արժեքավոր կերբույսերից: Մեր մարգագետիններում շատ կան կերի տեսակներից արժեքավոր առաջնակարգ թե բարձր բերք տվող և թե անասունի համար շատ սննդարար բույսեր: Թիթեռնածաղիկներից դրանց թվին պատկանում են մեր վայրի յերեքնուկները, — կարմիր, սպիտակ և վարդագույն, առվույտը և կորնդանը: Մյուս տեսակ բույսերից առանձնապես լավ են մարգագետնային շյուղախոտը, վորտնախոտը, աղվեսազին, տիմոֆեեկան և ուրիշները: Այսպիսով, մարգագետիններում արժեքավոր կերբույսերի սերմերի սիստեմատիկաբար հավաքելը, մեր սոցիալիստական տնտեսությունները կապահովի մարգագետիններում խոտացանք կատարելու և նրանց բնական խոտակազմը բարելավելու: Մարգագետիններում կարելի յե ցանել վոշ միայն խոտը խոտասերմեր, այլև նրանց առանձին տեսակները: Այդ տեսակներից մեր խորհոտնտեսություններն ու կուլտնտեսություններն որինակ պիտի վերցնեն կողմա շրջանի տնտեսություններից, վորոնք իրենց մարգագետիններում ցանում են կարմիր յերեքնուկ: Անզամ միայն այս բույսի ցանելը, մարգագետինների բերքն ավելացնում և 20—30 տոկոսով և միևնույն ժամանակ բարձրացնում և խոտի սննդարարության վորակը, — ավելացնելով սպիտակուցային նյութերը:

Պարզ խոտասերմեր ցանելիս, մի հեկտ. պիտի ցանել 3—6 կլգ. յերեքնուկներ, մինչև 5 կլգ. առվույտ, մինչև 10 կլգ. կորնդան և 4—10 կլգ. զանազան հացազգիների սերմեր: Միայն մեկ տեսակ խոտասերմ ցանելու դեպքում, սերմի քանակը կարելի յե ավելացնել: Այսպես, յեթե ցանվում և միայն յերեքնուկ, ապա մարգագետնի մեկ հեկտ. կարելի յե ցանել 8—12 կլգ.:

Մարգագետիններում խոտասերմեր ցանելու գործը կանոնադրված կատարելու համար, կուլ

8001
 56055
 1263

տնտեսականները պիտի խորհրդակցեն տեղական
դոստադատնետի և մասնագետներին հետ, վորոնք և
կըրացատրեն ցանելու տեխնիկան:

Ավելի լավ է խոտացանը կտատրել դարնանը:

Սընանը կտրելի յի ցանել այն շրջաններում միայն, վոր-
տեղ լինում է յերկարատե տաք աշուն, վոր խիստ ցուրտ, աս-
կայն ձյունատատ ձմեռ: Առանձնապես վտանգավոր է թիթիռնա-
ծաղիկներին աշնանը ցանելը, վորոնք իրենց կյանքի սուաջին շր-
ջանում ձմեռվա սառնամանիքներից վախենում և հեղտու-
թյամբ ցրտահարվում են: Սոտերը պիտի ցանել տարվա այն յե-
ղանակին, յերբ տվյալ վայրում անձրևներ են սպասվում, վոր-
պեսպի հողին խոնավութունն սպահովի բույսերին հետագա նոր-
մալ զարգացումը:

Յեթե ցանվելու յեն խոռը սերմեր, ապա ավելի լավ է ցու-
նելուց առաջ սերմերը յերկու մասի բաժանել: Առաջին մասում
կարելի յի խառնել ավելի ծանր սերմերը—յերեքնուկ, առվույտ,
մարգագեանային յյուզախոտ և այլն, իսկ յերկրորդ մասում կմտնեն
ավելի թեթև սերմեր—աղվեսագին, վոսկեղած վաբակ և այլն: Հա-
վասար ցանք ստանալու համար, թեթև և մազմուռտներով ծածկված
ծանր սերմերն իրար հետ կարելի յի խառնել խոնավ ավազով, կամ
մանր հողով: Յեթե խառնուրդի մեջ կորնզան և և մտնում, ապա
այն պիտի առանձին ցանել, վորովհետև նրա խոշոր ու ծանր սեր-
մերը, մյուս խոտերի մանր սերմերին հետ ցանելիս՝ հավասար
ցանք չեն տա:

Ցանելուց առաջ անհրաժեշտ է մարգագետինը 2—3 հետք
փոցիել, մարգագետնի մակերևութը մի փոքր փխրեցնելու հա-
մար, հակառակ դեպքում, սերմերն ընկնելով մարգագետնի պինդ
մակերևութի վրա, կարող են չաճել և փտել:

Ամբողջ մարգագետնում հավասար ցանք, հետևապես նաև
միանման խոտակազմ ստանալու համար, ավելի լավ է ցանվող
սերմերին յուրաքանչյուր բաժինը կիսել և խաչաձև ցանել: Այս
դեպքում հողամասն անցնելու ժամանակ առաջին անգամ թույլ
աված սխալը կուղղվի յերկրորդ անգամ անցնելու ժամանակ:

Մարգագետիններում խոտացանը պիտի կատարել խաղաղ,
քամի չեղած յեղանակին, ավելի լավ է վաղ առավոտյան կամ
յերեկոյան Պիտի ցանել ձևքով, շաղաքան:

Սերմերը մարգագետնի մակերևութի վրա ամրացնելու հա-
մար, լավ է մարգագետնի մակերևութը տափանել: Յեթե ցան-

վելու յի խոշոր սերմեր ունեցող այնպիսի խոտաբույսեր, ինչպես
որինակ, կորնզան, խրոպուկ և այլն, ապա ցանելուց հետո ան-
հրաժեշտ է թեթև փոցիել:

ՁՈՐԵՐՆ ՈՒ ՁՈՐԱԿՆԵՐԸ ՅԵՎ ՊԱՅՔԱՐԸ ՆՐԱՆՑ ԴԵՄ

Ս. Հայաստանում գարնան արագ ձյունահալքը նպաստում
է ջրի այնպիսի մեծ քանակությամբ կուտակման, վորը չկար-
գանալով ամբողջովին հողի մեջ ծծվել,—հոտում է լանջերից:

Լանջերից արագ թափով հոտող ջրերն ուժեղ կերպով լվա-
նում են հողը և նպաստում նոր ձորակներ առաջանալուն,
ինչպես նաև հենքի ավելի խորանալուն:

Ս. Հայաստանում ընդարձակ ու տափարակ հովիտների ու
ձորակների բուսականությունը սովորաբար հնձվում է: Որինակ
Արագածի, Աղմաղանի և այլն, մեծ ու ընդարձակ ձորակները—կիրճե-
րը, նեղ և դիք թիքումներով ձորակներն ոգտագործվում են վոր-
պես արտա:

Մակայն, ինչպես մեծ ու ընդարձակ, նույնպես և նեղ ձո-
րակների խոտերը, կերի տեսակետից, սահավարժեք են:

Ամեն տարի նոր ձորակների առաջանալը կրճատում է խոտ-
հարքների և արտաների ոգտակար տարածությունը: Շարունա-
կաբար նոր ձորակներ առաջանալը, նրանց դիք լանջերը շատ
դեպքերում խոչնդոտ են հանդիսանում նրանց բուսածածկն ոգ-
տագործելու, ինչպես նաև անասունների և մարդագետնա-արտա-
ների մասսիվների բնակչության տեղափոխության համար:

Գարնանն այդ ձորակները ջրով լցվելով, դաշտավայրի հո-
ղերին մեծ ֆլուսներ են պատճառում: Իրա համար պայքա-
րը ձորակների, դար ու փոսերի դեմ անհրաժեշտ է:

Ձորակների ու գար ու փոսերի առաջանալն ու շատանալը
կարելի յի կանխել հետևյալ միջոցներով.

1. Ձորակներում ջրեր թափվելու տեղերն անհրաժեշտ է
փաշիններով ամրացնել, կամ լվացումը կանխելու նպատակով,
ջրվեժի հատակը խոշոր քարեր լցնել: Ձաշիններ շինելը բարդ
գործ չէ. խոփներից մինչև 0,25 մետր հաստության և 1—2 մետր
կերկարության խուրճեր են շինում: Ձորակները լցնելու և ամ-
րացնելու համար կարելի յի ոգտագործել նաև մարգագետիններից
ու արտաներից հավաքած քարերը:

2. Յեթե ձորակները գտնվում են լեռնային դենայում, ապա

ձորակները վերև կարելի չի պաշտպանողական գոտի ստեղծել՝ անասառ կամ թփուտներ տնկելու միջոցով: Ավելի բարձր լեռների ձորակները կարելի չի ամրացնել բազմամյա խոտեր ցանկով:

Յ. Ձորակների դեմ պայքարելու գլխավոր միջոցը—գիջ լանջերում անասունների արածեցումը կանոնավորելն և Պիտի նկատի ունենալ, վոր արոտների վերաբերմամբ առանց վորևե նախազգուշական միջոցներ, առանց վորևե խնամք կիրառելու, նրանցում անասունների չափազանց արածեցումը, տարեց-տարի ավելի ու ավելի չի վատացնում արոտները դրուժյունը: Արոտներն ուժեղ կերպով հյուժվում են, բուսականությունը նոսրանում և հողը մերկանում է:

Այդպիսի լանջերում քաշալ ու մերկացած տեղերն աստիճանաբար մեծանում են և անձրևներից ու գարնան ձյունահալքի ջրերից հողը վաղվում է: Հողի այդպիսի նոր վացումներն էլ հանգիստանում են փոսեր ու ձորակներ կազմակերպվելու սկիզբ: Դրանց շնորհիվ էլ խոտհարքներն ու արոտները, վորպես անասնակերների բազա, ամբողջովին կորցնում են իրենց տնտեսական նշանակությունը:

Այդ բանը կանխելու համար, գիջ լանջերում, խոնավ յեղանակներին անասուն չափտի արածեցնել: Ըստ հնարավորին, պիտի թեթևացնել այդպիսի լանջերի բեռնվածությունը: Անասունների արածեցումը միանգամայն պիտի դադարեցնել այնպիսի արոտամասերում, վորտեղ արդեն կան կենդանիների վոտնակոխ արած ձանապարհներ, վորոնք մերկացել են բուսականությունից ու ճիճից:

Այդպիսի արոտամասերին պիտի մի քանի տարի հանդիստ տալ, վորպեսզի բուսականությունից մերկացած հողը նորից բույսով ծածկվի: Մերկացած լանջերի բուսականության արմատազրկելու պրոցեսն ուժեղացնելու համար, անհրաժեշտ է ձեռք առնել համապատասխան միջոցներ—խառը խոտասերմեր ցանել և այլն:

Բնական խոտհարքների ու արոտների խնամքի անհրաժեշտ միջոցները արանք են: Սոցիալիստական սեկտորի անասնաբուժական բոլոր թնտեսություններում նրանց կիրառումն անհրաժեշտ է, վորովհետև խնամք տանելով կարելի չի յերկար ժամանակ պահպանել բնական մարգագետինների բարձր արդյունավե-

տությունը: Պիտի հիշել, վոր սոցիալիստական տնտեսությունների առաջ խնդիր է դրված. «անասնաբուժության բնագավառում, յերկրորդ հնգամյակում այնպես մեծացնել անասունների քանակը և ապրանքային արտադրանքի աճումը, վորը հիմնականում, համապատասխանի ԽՍՀՄ անասնաբուժական պրոբլեմի լուծմանը, ինչպես կուսակցությունը դրան հասավ առաջին հջնգամյակում հացի պրոբլեմի նկատմամբ»:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

	69
Արտոնների և խոտհարքների խնամքը	3
Մարգագետիններում թմբերի, կոճղերի վնչնչացնելը	7
Մոլախոտերի և թունավոր բուսականության վնչնչացնելը	8
Մարգագետինները ջարերից մաքրելը	10
Մարգագետնի փոցխելը	11
Մարգագետինների ցաքանելը	12
Մարգագետնի պարարտացնելը	13
Անասունների կղկղանքի հավասարեցնելը	16
Մարգագետիններում խոտասերմեր ցանելը	16
Զորերն ու ձորակները և պայծառը նրանց դեմ	19

« Ազգային գրադարան

NL0291341

152.95

ԳԻՆԸ 40 ԿՈՊ.

Ա. Կ. Մագակյան

Уход за сенокосами и пастбищами